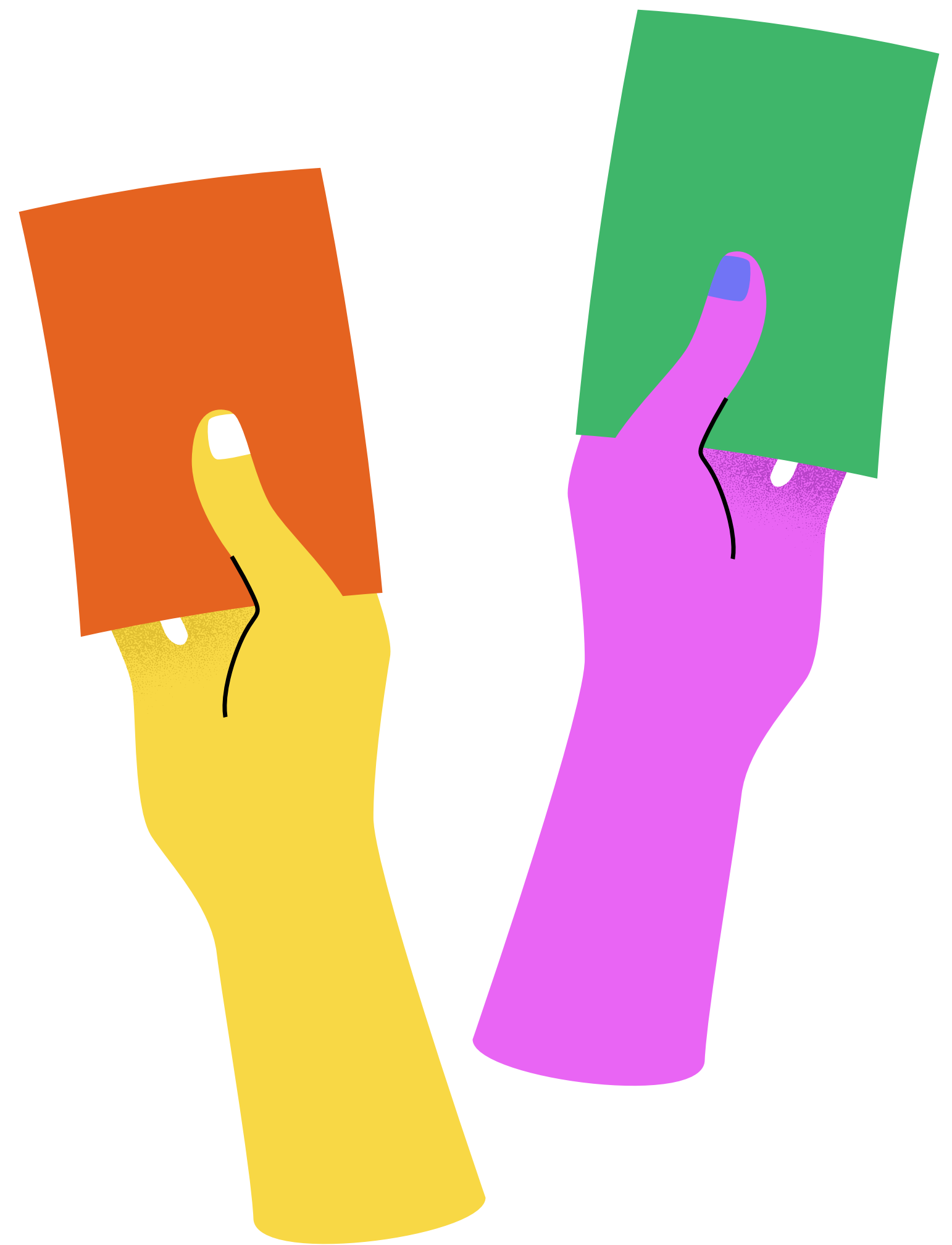

Lespakket Schoolberaad

SCHOOL
BERAAD

INTRODUCTIE

VOORAF

LEGENDA

INTROVIDEO

SCHOOL
BERAAD

BASISLESSSEN

BASISLES BURGERBERAAD

BASISLES SCHOOLBERAAD

WERKFORMEN

PRAATSPIER

SAMENWERKINGSSPIER

ACTIESPIER

HANDVATTEN

SCHOOLBERAAD VIEREN

WERKFORMEN

ACHTERGROND

WAT IS EEN BURGERBERAAD?

WAT IS EEN SCHOOLBERAAD?

REGIETIPS

BIJLAGEN

WERKBLADEN

BRONNEN

EVALUATIEFORMULIEREN

Vooraf

Basislessen

Dit pakket bevat twee introductielessen. Eén over burgerberaden en één over schoolberaden. In beide lessen kun je keuzes maken welke opdrachten het best passend zijn.

Werkvormen

Democratische spieroefeningen voor in de burgerschapsles over beraden. Dit zijn kleine en grotere werkvormen om in de klas in te zetten.

Handvatten

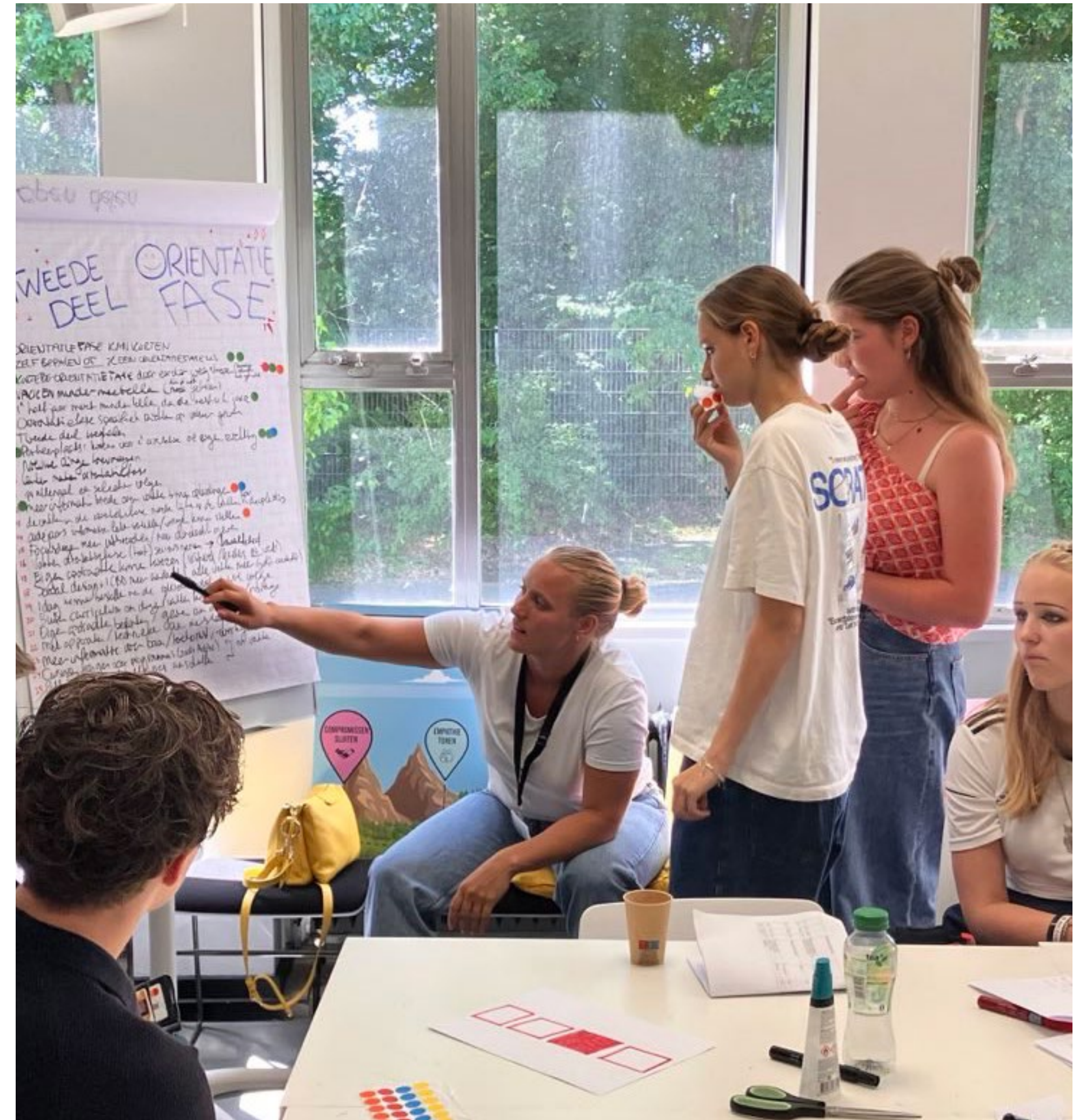
Om het schoolberaad te volgen en te vieren. Suggesties om het schoolberaad in de school onder de aandacht te brengen en de opbrengsten te benutten.

Achtergrond

Achtergrondinformatie en tips voor docenten. Evaluatie- en reflectietools om in te vullen voor en met studenten. Alle bronnen op een rij.

Bijlagen

Printbare werkbladen (via links in het document)

Vooraf

- Over het lespakket
- Didactische uitgangspunten
- Rol van de docent
- Spiergroepen
- Legenda
- Introvideo

Over het lespakket

Dit lespakket is ontwikkeld voor mbo-docenten die met hun studenten aan de slag willen met het burgerberaad en het schoolberaad. De lessen zijn geschikt voor in de klas, maar de werkvormen kunnen ook direct worden ingezet tijdens een schoolberaad.

Het pakket werkt volgens het principe mix & match, zodat je de lessen eenvoudig kunt aanpassen aan jouw groep, lestijd en manier van lesgeven. De materialen zijn makkelijk te printen of te gebruiken op het digibord. Daarnaast bevat het pakket achtergrondinformatie en feedbackformulieren. Er is een volledige les over burgerberaad en over schoolberaad uitgewerkt. De ruime keuze aan werkvormen bieden de mogelijkheid om de les aan te passen of er een langere lessenreeks van te maken.

Studenten leren wat een burgerberaad en schoolberaad zijn, terwijl ze tegelijk hun 'democratische spieren' trainen. Ze oefenen hiermee ook de culturele reflectieve vaardigheden uit Cultuur in de Spiegel van Van Heusden: waarnemen, verbeelden, analyseren en conceptualiseren. Door verschillende perspectieven te verkennen, zich in anderen te verplaatsen en ervaringen en meningen te onderzoeken, leren zij de democratische cultuur beter begrijpen en er bewust op te reflecteren.

Het pakket gaat ervan uit dat studenten basiskennis hebben over democratie en hoe die in Nederland werkt. Voor extra verdieping en aanvullende werkvormen wordt verwezen naar ProDemos.

Didactische uitgangspunten

Het pakket is ontworpen vanuit het idee dat iedere student en docent zijn eigen leerstijl en voorkeuren heeft. Daarom zijn de werkvormen:

- actief en interactief
- een serieuze én luchtige benadering van het onderwerp
- gericht op het ontwikkelen van kennis, vaardigheden en houding
- gericht op verdieping én verbreding
- ruim geformuleerd, waardoor ze vrijheid geven in vorm en inhoud
- multi-zintuigelijk geformuleerd
- breed inzetbaar bij andere burgerschapsthema's

Rol van de docent

Motivatie ontstaat niet vanzelf, maar groeit in een veilige en stimulerende leeromgeving. Als docent kun je dat proces sterk beïnvloeden. Duidelijke verwachtingen, een actieve werkhouding en vertrouwen in je studenten maken een groot verschil. Heldere instructies helpen studenten zelfstandig te werken. Geef een duidelijke opdracht, schets het doel en de tijdsplanning en laat daarna ruimte voor eigen initiatief. Zo leren studenten verantwoordelijkheid nemen en ervaren ze dat hun inzet ertoe doet. Om het leren betekenisvol te maken, benoem je samen wat een oefening losmaakt en welke democratische spieren daarbij worden getraind. Neem daar de tijd voor. Sommige werkvormen vragen extra begeleiding, bijvoorbeeld bij gevoelige gesprekken. Spreek vooraf gedragsregels af, bewaak de veiligheid en geef gerichte feedback op het proces. Houd het tempo erin, zorg voor structuur en blijf positief en bemoedigend. Zo maak je van het beraad niet alleen een leerervaring, maar ook een echte democratische oefenplek.

Vooraf

- Over het lespakket
- Didactische uitgangspunten
- Rol van de docent
- Spiergroepen
- Legenda
- Introvideo

De democratische spiergroepen

De Praatspielen

Alles wat te maken heeft met communiceren, luisteren en meningen vormen. Deze spieren helpen je om goed te communiceren, elkaar te begrijpen en je eigen mening te vormen en te delen.

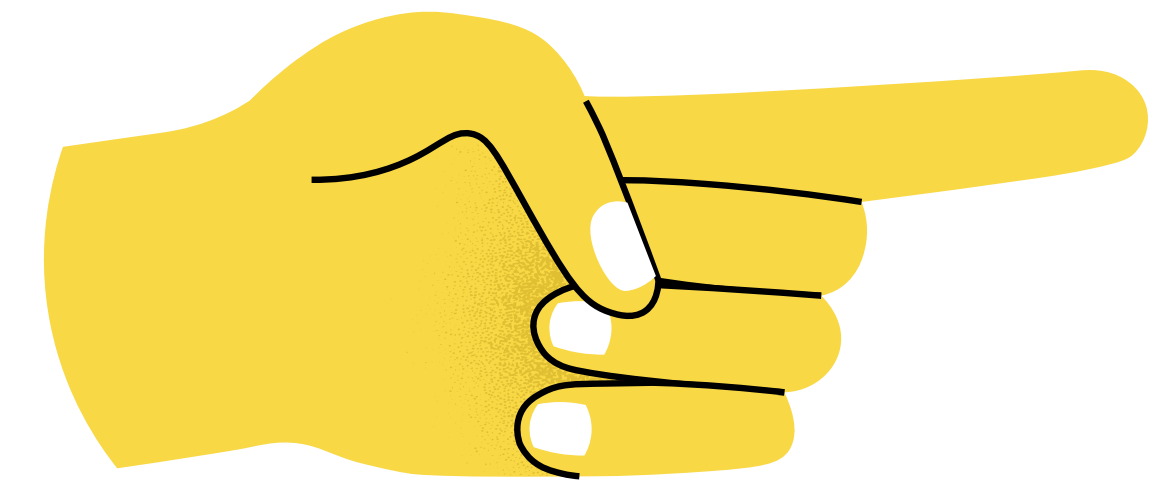
- Actief luisteren
- Empathie
- Mondigheid
- Opinie
- Nieuwsgierigheid

De Samenwerkingsspieren

Alles wat draait om samen werken, omgaan met verschillen en oplossingen vinden. Deze spieren gebruik je als je met anderen samenwerkt, mensen meekrijgt en meningsverschillen met elkaar aangaat.

- Compromis
- Onenigheid (constructief omgaan met conflicten)
- Mobilisatie

De Actiespielen

Alles wat gaat over opkomen voor jezelf en in beweging komen. Deze spieren zorgen ervoor dat je niet alleen praat, maar ook durft te doen en in actie komt.

- Dapperheid
- Activisme

Vooraf

- Over het lespakket
- Didactische uitgangspunten
- Rol van de docent
- Spiergroepen
- Legenda
- Introvideo

Legenda

In dit lespakket wordt gewerkt met vaste iconen om de werkvormen overzichtelijk te maken. De iconen geven in één oogopslag inzicht: welke culturele vaardigheden centraal staan, hoeveel tijd nodig is en hoeveel ondersteuning of voorbereiding nodig is vanuit de docent.

Zo kun je eenvoudig kiezen en plannen binnen een les. In de legenda hiernaast lees je wat deze iconen betekenen.

Culturele reflectieve vaardigheden

De vaardigheden die bij elke opdracht komen kijken worden aangegeven met stippen.

- Waarnemen
- Verbeelden
- Analyseren
- Conceptualiseren

Lesfase

Hier staat of het een opening, verdieping of reflectie opdracht is.

Praktische informatie

De duur van de les, en of er extra begeleiding en extra voorbereiding/materialen nodig zijn kun je hier vinden.

Democratische spiergroepen

Bij elke opdracht staat aangegeven welke spieren worden getraind. Dit kunnen alle spiergroepen zijn, of maar één spiergroep.

Onderdeel

Titel

OPENING

15 MIN

EXTRA BEGELEIDING

EXTRA VOORBEREIDING

HIERMEE TRAIN JE DE:

PRAATSPIER

SAMENWERKINGSSPIER

ACTIESPIER

Kopje

Instructie van de opdracht:

Over exact 3 minuten heeft iedere groep een gezamenlijke lijst met 10 voorbeelden van veelkoppige problemen die je in je omgeving ziet of die je zelf ervaart, ingevuld op de voorkant van de placemat.

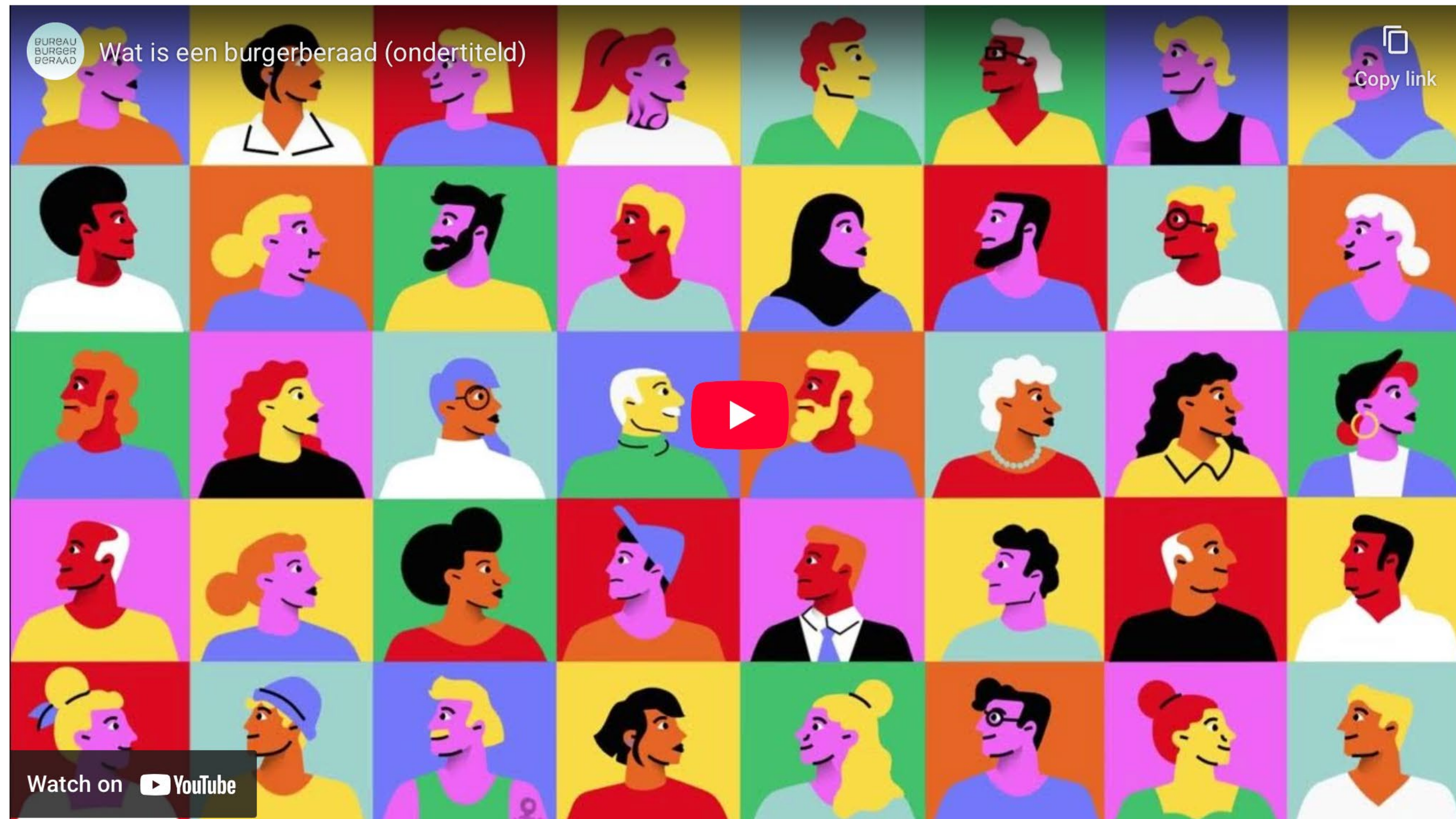
Regietips

- Nabespreken in vlot tempo: je wijst 3 groepjes aan. Die houden hun brainstorm omhoog en noemen zonder uit te weiden 3 van de 10 problemen op. De andere groepjes vullen aan- herhalen niet wat er al gezegd is, voegen steeds 3 nieuwe toe. Je gaat nog niet in gesprek, dat volgt na de werkvorm (anders gaat 't tempo eruit).

Vooraf

- Over het lespakket
- Didactische uitgangspunten
- Rol van de docent
- Spiergroepen
- Legenda
- Introvideo

Introvideo

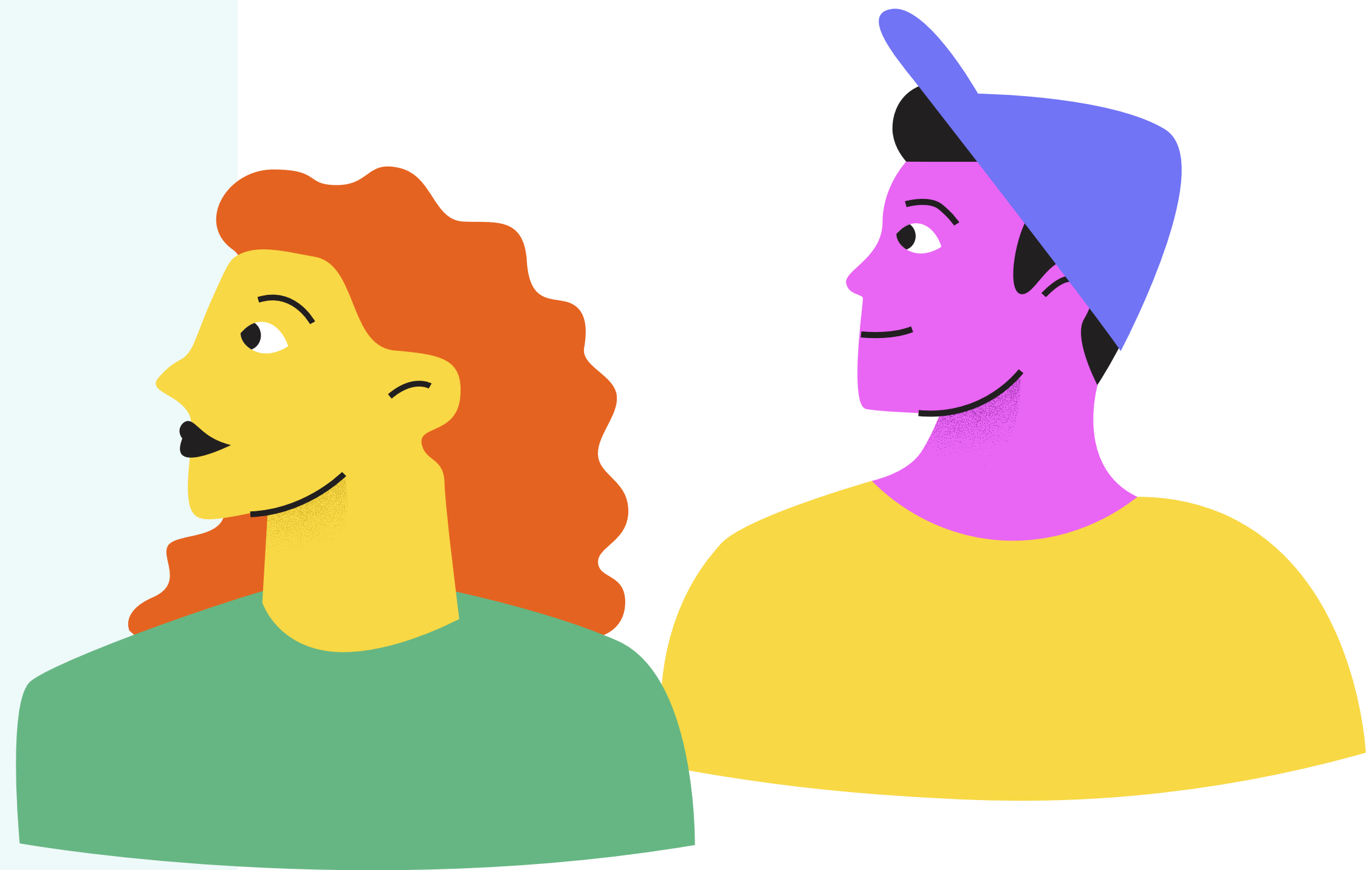
1. Basisles burgerberaad

In deze les maken studenten kennis met burgerberaden en veelkoppige problemen.

Doelstelling

oefenen met democratische spiergroepen en laagdrempelig meer te weten komen over burgerberaden.

Deze les is opgebouwd met keuzemogelijkheden. Je kan kiezen uit 3 verschillende introducties, 5 uiteenlopende verwerkingsopdrachten en een reflectie. Ook is er een mogelijkheid voor een quiz-les.

1. Basisles Burgerberaad

Introductie

- Variant A
- Variant B
- Variant C

Verdieping

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5

Einde van de les

- Reflectie

Introductie – Variant A

Deel 1

OPENING

*Het Ministerie van Oplossingen,
Sanne Rooseboom (2016)*

Introductie op Burgerberaden “Ministerie van Oplossingen”

Wat zou het toch fijn zijn als het Ministerie van Oplossingen niet alleen in een verhaal uit een boek zou zijn, maar écht zou bestaan...

Want iedereen heeft problemen. Die beginnen zodra je geboren bent: je hebt honger, je hebt het koud. Je ouders zijn eerst nog een prima ministerie: MAM?! Waar zijn mijn sokken?? Maar naarmate we groter groeien, groeien onze problemen ook en weet je moeder het ook niet meer.

Veelkoppige monsters, dat zijn problemen die die niet meer op te lossen zijn met 'een kusje een pleister erop'. En waarin oorzaak en gevolg niet zo duidelijk meer zijn. De meeste grotere problemen lijken op een kluwen. En aan welke draadjes kun je dan trekken?

Deel 2

OPENING

⌚ 3 MIN

Individuele opwarmopdracht

Schrijf binnen één minuut 10 problemen op die afgelopen week op je pad kwamen. Denk aan kleine problemen, zoals je lunch vergeten of een hoestbui, en grotere, zoals een leuke band of een opdracht vergeten in te leveren. Kijk na de minuut even bij je buur: welke problemen komen overeen?

Notitie docent: deze opdracht maakt het denken over problemen los. Iedereen heeft problemen, dat hoort bij het leven. Die zijn gelukkig vaak eenvoudig en redelijk gemakkelijk oplosbaar en soms heel persoonlijk. Veelkoppige problemen (wicked problems of complexe, genetwerkte problemen) zijn anders: ze raken ons persoonlijk, maar we kunnen ze niet alleen oplossen. Er is ook geen duidelijke oplossing aanwezig.

Deel 3

OPENING

⌚ 15 MIN

HIERMEE TRAIN JE DE:

🗣️ PRAATSPIER

BIJLAGE 1: KIJKVragen

Kijkvragen

We gaan vandaag aan de slag met veelkoppige problemen, maar voor we dat gaan doen het goede nieuws: er is zoiets als Ministerie van Oplossingen, namelijk het burgerberaad. Want veelkoppige problemen, vragen om veelkoppige oplossingen.

Kijk mee naar dit filmpje van Bureau Burgerberaad of een van de twee andere filmpjes en beantwoord de vragen die op jouw kaartje staan* aan de hand van wat je in het filmpje ziet en hoort.

Vragen zijn terug te vinden in de printbare bijlagen. Geef elke student één of twee vragen.

1. Basisles Burgerberaad

Introductie

- Variant A
- Variant B
- Variant C

Verdieping

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5

Einde van de les

- Reflectie

Introductie – Variant B

Deel 1

OPENING

“Wie beslist hier eigenlijk?”

Steek je hand op als je weleens denkt:
Waarom beslissen anderen altijd over mijn leven?
Over schoolregels. Over OV. Over zorg. Over wonen. Over
stagevergoedingen.

Er worden elke dag keuzes gemaakt die invloed hebben op
jouw toekomst. Maar meestal doen politici, ambtenaren en
bestuurders dat zonder dat jij daarbij aan tafel zit.

Stel je nou eens voor dat jij wél wordt uitgenodigd.
Dat jouw mening telt. Dat jij samen met andere gewone
inwoners mag meedenken over grote maatschappelijke
vragen. Dat bestaat dus echt. Dat heet een burgerberaad.

In een burgerberaad gaan gewone mensen met elkaar in
gesprek over lastige onderwerpen waar geen makkelijke
antwoorden op zijn: dat noemen we veelkoppige
problemen. Veelkoppige problemen vragen om een
veelkoppige aanpak.

Deel 2

OPENING

🕒 3 MIN

Deel 3

OPENING

🕒 15 MIN

HIERMEE TRAIN JE DE:

🗣️ PRAATSPIER

BIJLAGE 1: KIJKVragen

Individuele opwarmopdracht

Schrijf binnen één minuut 3 kleine problemen op die
afgelopen week op je pad kwamen en 3 veelkoppige
problemen uit je leven of de actualiteit. Kijk na de minuut
even bij je buur: welke problemen komen overeen?

Kijkvragen

Om erachter te komen hoe een burgerberaad werkt kijk je
naar een van deze filmpjes waarbij je goed oplet, zodat je
de vragen die op jouw kaartje staan kunt beantwoorden.

Werkvorm nabespreken filmpje +- 5 minuten:

- Studenten zitten in groepjes van 3 of 4 studenten.
- Iedereen heeft een ander kaartje met kijkvraag.
- Om de beurt lees je vraag hardop voor.
- Vertel wat je in het filmpje zag of hoorde dat hierbij past
- Gebruik deze vaste zin: “In het filmpje zie je dat...”.
- Laat in de klas nog een paar studenten aan het woord
die een samenvatting geven over hun gesprek. Welke
draadjes kun je dan trekken?

1. Basisles Burgerberaad

Introductie

- Variant A
- Variant B
- Variant C

Verdieping

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5

Einde van de les

- Reflectie

Introductie – Variant C

Deel 1

OPENING

“Grote problemen, geen simpele oplossingen”

Stel: de overheid zegt tegen jullie:
We hebben een probleem. En we hebben jullie nodig.

Het gaat over een onderwerp waar iedereen iets van vindt
en waar mensen het flink over oneens zijn en waar geen
goed of fout antwoord bestaat.

Denk aan:

- wonen
- zorg
- armoede
- klimaat
- veiligheid

Dit noemen we ook wel veelkoppige problemen.

Deel 2

OPENING

⌚ 3 MIN

Deel 3

OPENING

⌚ 15 MIN

HIERMEE TRAIN JE DE:

 PRAATSPIER

BIJLAGE 1: KIJKVragen

Individuele opwarmopdracht

Schrijf binnen één minuut 5 andere problemen op uit
je eigen leven of uit het nieuws, wat volgens jou een
veelkoppig probleem is. Kijk na de minuut even bij je buur:
welke problemen komen overeen?

Voor veelkoppige problemen is het burgerberaad bedacht.
In een burgerberaad gaan gewone mensen met
verschillende achtergronden met elkaar in gesprek. Ze
krijgen informatie, stellen vragen, luisteren naar elkaar en
zoeken samen naar oplossingen die voor zoveel mogelijk
mensen werken.

Kijkvragen

Om erachter te komen hoe een burgerberaad werkt kijk je
naar een van deze filmpjes waarbij je goed oplet, zodat je
de vragen die op jouw kaartje staan kunt beantwoorden.

Elke student krijgt een eigen kaartje met kijkvragen
uitgedeeld (zie blad..)

Werkvorm nabespreken filmpje +- 5 minuten:

- Studenten zitten in groepjes van 3 of 4 studenten.
- Iedereen heeft een ander kaartje met kijkvraag.
- Om de beurt lees je vraag hardop voor.
- Vertel wat je in het filmpje zag of hoorde dat hierbij past
- Gebruik deze vaste zin:
- “In het filmpje zie je dat...”
- De groep maakt een samenvattende woordspin van begrippen die met burgerberaden te maken hebben.

1. Basisles Burgerberaad

Introductie

- Variant A
- Variant B
- Variant C

Verdieping

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5

Einde van de les

- Reflectie

Verdiepingswerkvormen

Werkvorm 1

VERDIEPING

🕒 10 MIN

HIERMEE TRAIN JE DE:

SAMENWERKINGSSPIER

Erin duiken

Individueel of in tweetallen:
Zoek op welke bekende burgerberaden er zijn geweest en maak een top 5 lijstje. Welke vind jij het meest indrukwekkend en waarom?

→ Google of gebruik van een van deze twee bronnen:

Werkvorm 2

VERDIEPING

🕒 15 MIN

HIERMEE TRAIN JE DE:

SAMENWERKINGSSPIER

Burgerberaad versus tweede kamer

Eindproduct: Maak een vergelijkingsschema van twee kolommen waarin jullie burgerberaden vergelijken met traditionele democratische politiek zoals die in Nederland is georganiseerd. Kan individueel of in tweetallen.

- Deze vragen helpen bij het maken van de twee kolommen:
- Hoe is een burgerberaad anders dan een gemeenteraad of parlement?
 - Waarom kan een burgerberaad helpen bij problemen waar politici moeilijk uitkomen?
 - Welke twee voorbeelden van onderwerpen uit de maatschappij zouden beter werken in een beraad dan in een debat?

Lees kort de uitleg over burgerberaden en kijk daarnaast wat speelt in de Nederlandse politiek (bijv. de rol van gemeenteraad of Kamer). Gebruik deze bron als startpunt: Wat is een burgerberaad bij Bureau Burgerberaad bureauburgerberaad.nl

1. Basisles Burgerberaad

Introductie

- Variant A
- Variant B
- Variant C

Verdieping

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5

Einde van de les

- Reflectie

Verdiepingswerkvormen

Werkvorm 3

VERDIEPING

35 MIN

HIERMEE TRAIN JE DE:

PRAATSPIER

SAMENWERKINGSSPIER

ACTIESPIER

Mini-reportage

Doel: inzicht opdoen in hoe het burgerberaad in elkaar steekt.

Elk groepje bedenkt een kort interview van maximaal 90 seconden met een fictieve deelnemer aan een burgerberaad dat ooit heeft plaatsgevonden.

Eindproduct: 30-60 seconden mini-reportage die laat zien hoe een burgerberaad werkt en waarom het nuttig is bij veelkoppige problemen.

Neem het op met een telefoon of doe het live in de klas.

Via deze link vind je handige input voor jullie reportage, of bekijk deze filmpjes:

Werkvorm 4

VERDIEPING

35 MIN

EXTRA VOORBEREIDING

HIERMEE TRAIN JE DE:

PRAATSPIER

SAMENWERKINGSSPIER

ACTIESPIER

Sticker of graffiti piece

Doel: Kern van het burgerberaad visueel en bondig samenvatten

Geef elk groepje A4-papier, stiften, gekleurde stickers of digitale tool (zoals Canva).

Opdracht: ontwerp een sticker of 'piece' die laat zien wat een burgerberaad is en waarom het belangrijk is.

Notitie docent: maak de sticker- en straatcultuur zichtbaar. Fotografeer een lantaarnpaal in de stad of laat een paar Banksy- voorbeelden zien.

Maak het grappig, opvallend of inspirerend! Gebruik korte zinnen of een beeld dat het idee van burgerparticipatie duidelijk maakt.

Eindproduct: een piece of sticker die je kunt plakken of digitaal kunt delen.

Variatie: Laat elk groepje een slogan bedenken voor hun sticker.

Als een idee levensvatbaar is, is het leuk om er echt stickers van te laten maken.

1. Basisles Burgerberaad

Introductie

- Variant A
- Variant B
- Variant C

Verdieping

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5

Einde van de les

- Reflectie

Verdiepingswerkvormen

Werkvorm 5

VERDIEPING

35 MIN

HIERMEE TRAIN JE DE:

PRAATSPIER

SAMENWERKINGSSPIER

ACTIESPIER

Liefdeslied

Doel: Creatief verwerken van kennis en kernbegrippen

Groepjes van 3 tot 4 studenten bedenken een kort liefdesliedje over burgerberaden (max. 30–60 seconden).

- Wat gebeurt er in een burgerberaad?
- Waarom zijn burgerberaden handig bij ingewikkelde problemen?
- Wie doet mee?

Gebruik bestaande melodieën (bijv. een populair kinderliedje) of maak je eigen ritme.

Eindproduct: korte performance in de klas- live of je vooraf opgenomen lied afspelen.

Notitie docent: laat een paar voorbeelden horen van liefdesliedjes over iets, zoals Louis Armstrong: what a wonderful world

*I see trees of green
Red roses too
I see them bloom
For me and you
And I think to myself
What a wonderful world*

Einde van de les

Afronding

REFLECTIE

Sluit de les af met korte nabespreking

- Wat heeft je verrast (over jezelf, de ander, de inhoud?)
- Wat heb je geleerd over burgerberaden?
- Wat weet je nu over ingewikkelde problemen?

2. Basisles schoolberaad

Deze les is opgebouwd met inhoudelijke keuzemogelijkheden. In deze les maken studenten kennis met:

- A) veelkoppige problemen
- B) met democratische spiergroepen.

Doelstelling

Onderzoeken welke veelkoppige problemen er op schoolniveau zijn en deze uitwerken in een speech of uitpluizen welke democratische spieren er zijn, hier op reflecteren en een reclamespot maken voor een trainingsoefening. De legenda ondersteunt bij het maken van keuzes in de opdrachten.

Deze les volgt op de les over burgerberaden. In deze les gaan studenten met eigen veelkoppige problemen of met democratische spieren aan de slag. Aan beide lesvarianten zit een feedback-formulier gekoppeld om de uitkomsten met elkaar na te bespreken.

Variant A Veelkoppige problemen

Deel 1 ●

OPENING

REFLECTIE

⌚ ONBEKEND

HIERMEE TRAIN JE DE:

🗣️ PRAATSPIER

🤝 SAMENWERKINGSSPIER

BIJLAGE 2: PLACEMAT

Brainstorm

Instructie van de opdracht:

over exact 3 minuten heeft iedere groep een gezamenlijke lijst met 10 voorbeelden van veelkoppige problemen die je in je omgeving ziet of die je zelf ervaart, ingevuld op de voorkant van de placemat.

Regietips

- Nabespreken in vlot tempo: je wijst 3 groepjes aan. Die houden hun brainstorm omhoog en noemen zonder uit te weiden 3 van de 10 problemen op. De andere groepjes vullen aan- herhalen niet wat er al gezegd is, voegen steeds 3 nieuwe toe. Je gaat nog niet in gesprek, dat volgt na de werkvorm (anders gaat 't tempo eruit).
- Maak voorafgaand groepjes van 3.
- Print voldoende placemats uit.

2. Basisles Schoolberaad

Variant A

- Deel 1
- Deel 2

Variant B

- Deel 1
- Deel 2

Nabespreken

Deel 2

VERDIEPING

REFLECTIE

⌚ ONBEKEND

💡 EXTRA BEGELEIDING

HIERMEE TRAIN JE DE:

🗣️ PRAATSPIER

🤝 SAMENWERKINGSSPIER

👉 ACTIESPIER

BIJLAGE 3: SPEECH

Speech

Instructie van de opdracht

Werk in 15 minuten één van de problemen uit in een glasheldere speech die je straks misschien gaat geven voor de groep van maximaal 2 minuten, waarin je uitlegt wat het probleem is, waarom het veelkoppig is, wie erbij betrokken zijn, welke rol wie speelt en welke 3 vragen jullie hebben over het probleem.

Voorbeelden van mogelijke problemen die studenten kunnen noemen: slechte OV-aansluiting naar school, veel gaten in je rooster, oneerlijk herkansingsbeleid, je kan geen eigen kamer vinden, bijbaantje en rooster kunnen niet samen, etc.

Categorieën

- Stress en druk (van bijv. school, stage, werk of thuis)
- Stageproblemen (geen stage kunnen vinden, geen vervoer, slechte begeleiding)
- Onzekerheid over de toekomst(twijfel over opleiding, bang geen werk te vinden)
- Problemen thuis (ruzie of stress thuis, zorgen voor anderen)
- Geldproblemen (leningen, schulden, armoede etc)
- Verslaving (koop, gok, rook, drugs, game, telefoon, alcoholverslaving)
- Pesten (online en fysiek)
- Geen eigen woning kunnen vinden
- Overgewicht en obesitas
- Geweld, radicalisering
- Eetstoornis, mentale gezondheid en automutilatie

Variant B

Democratische spiergroepen

Deel 1

OPENING

⌚ ONBEKEND

HIERMEE TRAIN JE DE:

🗣️ PRAATSPIER

🤝 SAMENWERKINGSSPIER

Brainstorm

Instructie van de opdracht

“over exact 15 minuten heeft woordspin gemaakt bij de spiergroepen: wat is het, wie kan het goed en wanneer moet je het gebruiken? En hoe goed beheers je ‘m zelf?”

Nabespreken in vlot tempo

je wijst 3 groepjes aan. Die houden hun brainstorm omhoog en bespreken 3 spieren. De andere groepjes vullen aan- herhalen niet wat er al gezegd is, voegen steeds 3 nieuwe toe. Je gaat nog niet in gesprek, dat volgt na de werkvorm (anders gaat 't tempo eruit)

- Maak voorafgaand groepjes van 3.
- Toon de spiergroepen op het bord

2. Basisles Schoolberaad

Variant A

- Deel 1
- Deel 2

Variant B

- Deel 1
- Deel 2

Nabespreken

Deel 2

VERDIEPING

REFLECTIE

 ONBEKEND

HIERMEE TRAIN JE DE:

 PRAATSPIER

 SAMENWERKINGSSPIER

BIJLAGE 4: RECLAME-SPOT

Reclamespot

Instructie van de opdracht

Werk in 20 minuten één van spiergroepen uit in een reclameboodschap van maximaal 1 minuut die je straks laat zien/ horen aan de groep, waarin je uitlegt wat de spier is, hoe je 'm traint, waarom je 'm nodig hebt, welke bekende persoon deze eigenschap ook heeft en wat de positieve effecten ervan zijn.

Nabespreken speeches en reclamespots

Laat studenten mee beoordelen met hun scorelijstje. Houd de focus op het begrijpen van het probleem, niet op het bedenken van oplossingen. Zeg bijvoorbeeld: “Vandaag zoeken we nog geen oplossingen. We kijken alleen: waarom is dit probleem zo ingewikkeld?”

Zo pak je de nabespreking aan

1. Leid kort in

“We kijken nu even terug op de speeches. Wat maakte het probleem duidelijk? Wat maakte het lastig te volgen?”

2. Laat de spreker zelf starten

Stel 1 of 2 vragen, zoals:

- Wat vond je zelf sterk aan je speech?
- Welk deel van het probleem legde je goed uit?
- Waar werd het ‘veelkoppige’ van het probleem duidelijk?

3. Vraag 2–3 reacties uit de klas

Gebruik vaste zinnen:

- Wie had een Yeah! en waarom?
- Wie had Fantastisch! en wat werkte goed?

Begint iemand over oplossingen? “Dat is een oplossing. Die bewaren we voor later.”

4. Sluit positief af

Rond elke speech af met een korte, bemoedigende conclusie:

- Hier zie je goed hoe ingewikkeld dit probleem is.
- Dit is een sterk voorbeeld van een veelkoppig probleem.

Extra werkvormen

Deze werkvormen zijn gericht op het trainen van specifieke democratische spiergroepen.

Hier staan ze nog eens kort uitgelegd.

De Praatspiere

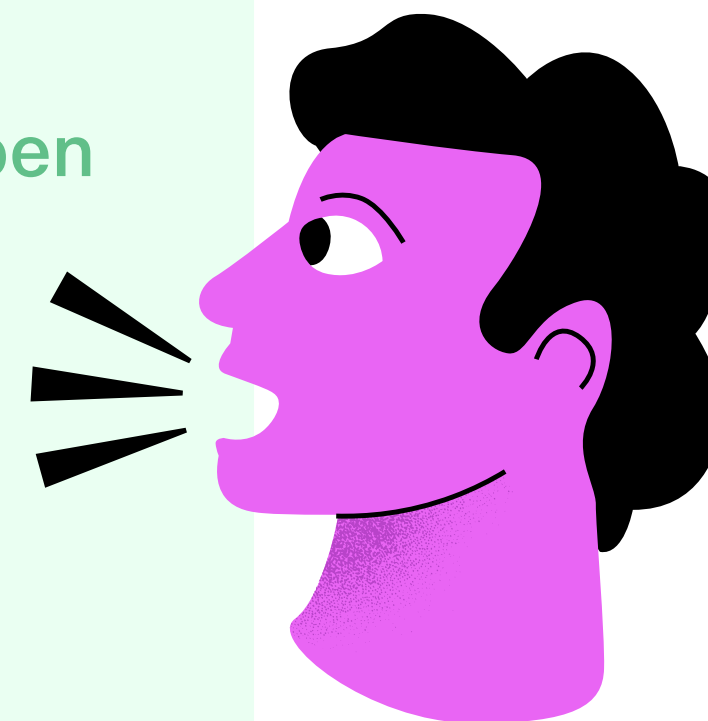
Alles wat te maken heeft met communiceren, luisteren en meningen vormen. Deze spieren helpen je om goed te communiceren, elkaar te begrijpen en je eigen mening te vormen en te delen.

De Samenwerkingsspiere

Alles wat draait om samen werken, omgaan met verschillen en oplossingen vinden. Deze spieren gebruik je als je met anderen samenwerkt, mensen meekrijgt en meningsverschillen met elkaar aangaat.

De Actiespiere

Alles wat gaat over opkomen voor jezelf en in beweging komen. Deze spieren zorgen ervoor dat je niet alleen praat, maar ook durft te doen en in actie komt.

Werkvorm 1

OPENING

30 MIN

EXTRA BEGELEIDING

HIERMEE TRAIN JE DE:

PRAATSPIER

SAMENWERKINGSSPIER

BIJLAGE 5: DE 9 REGELS

Praatspiere

Doe het goed! Het schoolberaad-onderzoek

In deze opdracht kruipen jullie in de rol van onderzoekers. Jullie onderzoeken: Wanneer is een schoolberaad écht goed georganiseerd? Een goed schoolberaad lijkt op een burgerberaad: het is eerlijk, zorgvuldig en iedereen telt mee.

Maak een onderzoeksformulier (45 minuten). Maak samen een kort en duidelijk inspectieformulier voor een schoolberaad.

1. Ontwerpen (30 minuten)

→ Werk in tweetallen (in totaal ongeveer 6 studenten).
→ Elk tweetal krijgt 3 voorwaarden voor een goed burgerberaad.

Denk hierbij aan:

- Wat is overbodig voor een schoolberaad?
- Wat nemen jullie over van het burgerberaad?
- Wat ontbreekt nog voor een schoolcontext?

Het formulier moet praktisch zijn: iemand moet het echt kunnen gebruiken.

2. Controleren (10 minuten)

Geef jullie formulier door aan een ander tweetal.

Zij controleren jullie formulier:

- Is het duidelijk?
- Is het compleet?

Extra werkvormen

Praatspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5
- Werkvorm 6
- Werkvorm 7
- Werkvorm 8

Samenwerkingspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2

Actiespieren

- Werkvorm 1

Praatspieren

Werkvorm 1

3. Samenvoegen (15 minuten)

Voeg alle onderdelen samen tot één inspectieformulier. Zorg dat het één logisch geheel is (zelfde taal, opbouw, toon). De gehele inspectielijst met alle 9 voorwaarden moet op één A4 passen.

4. Toelichten (5 minuten)

De docent wijst 2 tot 4 studenten aan. Zij lichten kort toe:

- Waar letten jullie op bij de organisatie van het schoolberaad?
- Wat vinden jullie belangrijk bij een schoolberaad?

Werkvorm 2

VERDIEPING

REFLECTIE

🕒 30 MIN

💬 EXTRA BEGELEIDING

HIERMEE TRAIN JE DE:

🗣️ PRAATSPIER

🤝 SAMENWERKINGSSPIER

👉 ACTIESPIER

Onderzoeksadvies

Deze opdracht is geschikt als de school al bezig is met een schoolberaad.

1. Onderzoeken

Gebruik jullie onderzoeksformulier en ontdek op welke onderdelen jullie schoolberaad goed scoort. Dat kan bijvoorbeeld via:

- een (klassen)interview
- een gesprek met een organisator of docent
- bestaande informatie over het schoolberaad op jullie school

2. Videoboodschap

Maak een korte, professionele video voor op de schoolschermen over het schoolberaad.

Opbouw van de video

Waar gaat het Schoolberaad op jouw school over?

→ leg kort en beeldend uit

Op welke onderdelen scoort jullie schoolberaad al goed?

→ geef minstens één compliment

Stel één goede nadenkvraag aan de kijkers over het veelkoppige probleem waar het schoolberaad nu mee bezig is.

Extra werkvormen

Praatspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5
- Werkvorm 6
- Werkvorm 7
- Werkvorm 8

Samenwerkingspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2

Actiespieren

- Werkvorm 1

Werkvorm 3

OPENING

🕒 10-30 MIN

HIERMEE TRAIN JE DE:

🗣️ PRAATSPIER

🤝 SAMENWERKINGSSPIER

**er zijn natuurlijk nog veel meer soorten gesprek, maar deze vormen van dialoog zet je vaak in tijdens je werkzame leven én tijdens het schoolberaad.*

4 soorten gesprekken

Niet elk gesprek is hetzelfde. Doelen verschillen, al ben je je daar niet altijd bewust van. Verschillende soorten gesprekken vergen ook een verschillende houding in het gesprek.

Deel A

Even 30 seconden stil nadenken: welke soorten* gesprekken kan jij bedenken? Hier schrijven we vier soorten gesprekken uit, die allemaal hun eigen waarde hebben: 1. beginnend gesprek, 2. discussie, 3. onderzoekend gesprek, 4. ideeën- gesprek

Deel B

Lees de gesprekken hieronder door. Welke herken je? Welke voer je zelf wel eens en waar? Wissel uit met je buur.

1. Beginnend gesprek

Afstemmen op elkaar: beleefd, verbindend.
'Lekker weertje hè... en waar kom jij vandaan?' of 'Wat is de special in de kantine vandaag?'

2. Discussie

Uitwisselen van argumenten: tegengesteld.
Helder krijgen wat er speelt in een veilige gespreksvorm.
Formuleer een stelling met een voor- en tegenstander:
→ Ik ben vóór...
→ We moeten in het mbo méér...
→ Eigen verantwoordelijkheid van studenten wordt beter als...

Hulpzinnen:

- Jouw argument weegt niet zwaar, want...
- Mijn punt is belangrijker, want...

Tegenstellingen stimuleren:

Wat kun je hier tegenin brengen?

3. Onderzoekend gesprek

Op zoek naar de kern: nieuwsgierig
'ik wil het graag begrijpen'

Formuleer het het gesprek als vraag of kwestie, zoals:

- Wat bedoelen we eigenlijk met...
- Wat is eigenlijk het begin en het einde hiervan? En hoe steekt dat inelkaar?
- Wanneer we geen last van dit probleem hebben, merken we...

Hulpvragen:

- Waarom is dat belangrijk?
- Wie bepaalt dat?
- Zou dat altijd gelden?
- Welke waarde ligt hierachter?

4. Ideeëngesprek

Verzamelen van oplossingsrichtingen: samen opdenken.
Met elkaar stapelen. Niet één antwoord, maar vele.

Bespreek een vraagstuk waarvan je nieuwsgierig bent naar diverse invalshoeken:

- Wat kan ik allemaal doen om...
- Wie zouden er meer weten over...
- Wat zou een buitenaards wezen opvallen als hij dit probleem tegen kwam?

Hulpvragen:

- Ja... én wat nog meer?
- Vanuit welke hoeken/ belangen en betrokkenen kunnen we nog meer kijken?

Deel C

Gespreksvormen oefenen (verdiepend)

Tijdens het school of in de klas zijn de discussie, het onderzoekend gesprek en het ideeëngesprek goed te oefenen. Zet bewust vooraf de vorm vast en daag de deelnemers uit om echt even te oefenen en zich vooraf voor te bereiden, door een spiekbrieftje met hulpvragen en zinnen te maken.

Extra werkvormen

Praatspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5
- Werkvorm 6
- Werkvorm 7
- Werkvorm 8

Samenwerkingspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2

Actiespieren

- Werkvorm 1

Werkvorm 4

VERDIEPING

REFLECTIE

🕒 30 MIN

💬 EXTRA BEGELEIDING

HIERMEE TRAIN JE DE:

🗣️ PRAATSPIER

De stille raad

Goed werkbaar met 4-16 mbo-studenten. Nodig: post-its + muur/whiteboard

1. De vraag (5 min)

Iedere student formuleert een 'ik-vraag' over een veelkoppig (school)probleem. En schrijft dit met grote letters op een A4. Het A4 wordt met de witte kant naar boven opgehangen (de lezer moet het vel omdraaien om te lezen wat de vraag is). "Ik ben gefascineerd door, en ik vraag me af" "Ik loop vast in..., en ik vraag me af..."

2. Beraden (10 min)

Iedereen loopt langs alle vragen. Bij elke vraag plak je 1 post-it met:

- een gedachte
- een associatie
- een songtekst
- een woord
- of een lees, kijk of luistertip

Liever geen duidelijke oplossing of advies, je mag gewoon vertrouwen op wat in je opkomt.

3. Clusteren (5 min)

Iedere vraagsteller groepeerde de gekregen post-its. Als dat gedaan is kijken we met elkaar naar elkaars vragen en antwoorden: welke woorden komen vaker terug? Welke post-it valt op, juist omdat hij anders is?

4. Fluistergesprek (5 min)

Met een buur: "wat vond je het leukste om te lezen? Wat valt je op? Waar ben je nieuwsgierig naar?"

5. Slotstatement (5 min)

Iedere student schrijft twee of drie zinnen: "Wat neem ik mee uit alle post-its als antwoord op mijn vraag?" Ieder leest één zin hardop voor.

Extra werkvormen

Praatspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5
- Werkvorm 6
- Werkvorm 7
- Werkvorm 8

Samenwerkings- spieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2

Actiespieren

- Werkvorm 1

Werkvorm 5

OPENING**REFLECTIE** 10 MIN EXTRA VOORBEREIDING

HIERMEE TRAIN JE DE:

 PRAATSPIER**BIJLAGE 6: AFMAAKZINNEN**

Afmaakzinnen

Iedere student krijgt twee zinnen (leukste is papieren strookjes die de student zelf kan pakken, zoals lootjes trekken). Denk na over het vervolg van de zin, wisselt vervolgens uit met buur + uitwisselen in de klas.

Dit werkt goed als opener en kan ook prima ingezet worden als reflectie.

Regieaanwijzing docent: denken (even individueel nadenken), delen in tweetallen. Daarna een aantal zinnen hardop uitwisselen in de gehele groep.

Extra werkvormen

Praatspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5
- Werkvorm 6
- Werkvorm 7
- Werkvorm 8

Samenwerkingspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2

Actiespieren

- Werkvorm 1

Werkvorm 6

VERDIEPING

REFLECTIE

🕒 20-30 MIN

HIERMEE TRAIN JE DE:

🗣️ PRAATSPIER

👉 ACTIESPIER

30 Reflectievragen

Voor verdieping in je les of tijdens het schoolberaad. Deze reflectievragen kunnen op veel manieren onderdeel uitmaken van je onderwijs. Denk aan een onderwijsleergesprek, in een werkvorm (de eenvoudigste is denken, delen, uitwisselen) of via gesprekskaartjes in een intervisievorm worden gebruikt tijdens je les.

Praatspieren

Focus: waarnemen & verbeelden (*jezelf uitspreken, ervaringen delen, perspectieven verkennen*)

1. Beschrijf een situatie of moment waarin je waardering voelde. Hoe heeft dit je beïnvloed?
2. Op welke manier toon jij dankbaarheid?
3. Kun je een situatie beschrijven waarin het begrijpen van de gevoelens van anderen heeft bijgedragen aan het versterken van de relatie?
4. Kun je een voorbeeld geven van een moment waarop je iets hebt geleerd van iemand met een andere achtergrond?
5. Kun je een voorbeeld geven van een situatie waarin jouw emoties van invloed waren op jouw acties of beslissingen?
6. Waar ben jij trots en dankbaar voor in je werk en wat zegt dat over jou?
7. Welke feedback van de afgelopen tijd is je het meest bijgebleven?
8. Wat heb jij over jezelf geleerd door de gesprekken en ervaringen die je hier hebt opgedaan?
9. Hoe creëer jij openheid voor nieuwe ideeën, perspectieven en ervaringen in je leven?

Samenwerkingsspieren

Focus: waarnemen & analyseren
(verbinden, luisteren, rekening houden met elkaar)

10. Als jouw vertrouwen wordt geschaad, hoe zou je dan de vertrouwensband weer opbouwen?
11. Wanneer en op welke manier kun jij proberen begripvoller te zijn naar anderen?
12. Hoe omarm jij verschillende perspectieven en toon je respect voor verschillende meningen?
13. Op welke manieren kun jij je communicatieve en luistervaardigheden verbeteren?
14. Welke waarden en principes leiden jou bij het rekening houden met andermans welzijn en behoeften?
15. Hoe ga je om bij tegenslagen of uitdagingen bij het mobiliseren van anderen?
16. Welke benaderingen of technieken gebruik jij om mensen te betrekken en te motiveren?
17. Welk compliment had je iemand graag gegeven maar heb je uiteindelijk niet gedaan?
18. Welke feedback had je iemand graag gegeven maar heb je uiteindelijk niet gedaan?
19. Bij welke gesprekssituatie had je graag meer kennis gehad?
20. Kun je je een moment herinneren waarin je kritisch stond tegenover een visie, bewijs of plan en je daardoor kwetsbaarheid of onzekerheid voelde?
21. Welke vooroordelen of aannames kunnen jouw openheid en leervermogen in de weg staan?

Extra werkvormen

Praatspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5
- Werkvorm 6
- Werkvorm 7
- Werkvorm 8

Samenwerkings- spieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2

Actiespieren

- Werkvorm 1

Werkvorm 6

Actiespieren

Focus: analyseren & conceptualiseren
(keuzes maken, verantwoordelijkheid nemen, verandering realiseren)

22. Hoe pak jij het begrijpen van complexe situaties of problemen aan?
23. Beschrijf een moment waarop je moed toonde door op te komen voor jouw waarden.
24. Wanneer stond jij voor een uitdaging die uiteindelijk een positieve uitkomst had? Wat heb jij daarvoor gedaan?
25. Onder welke omstandigheden ben jij het meest geneigd om weloverwogen beslissingen te maken? En welke het minst?
26. Hoe blijf jij gemotiveerd en vastberaden om je lange termijn doelen te behalen, als er geen directe beloningen tegenover staan?
27. Hoe kan jouw kijk op de toekomst positief bijdragen aan gewenste veranderingen binnen jouw (naaste) omgeving?
28. Hoe merk je bij jezelf in hoeverre het goed is om je aan te passen en mee te gaan in een situatie of juist je eigen koers te varen en daarin stevig te staan?
29. Wanneer durfde jij bestaande structuren en opvattingen ter discussie te stellen?
30. Beschrijf een situatie waarin je een probleem oploste door vanuit een ander perspectief te kijken. Wat motiveerde je om dit te doen?

Extra werkvormen

Praatspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5
- Werkvorm 6
- Werkvorm 7
- Werkvorm 8

Samenwerkings- spieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2

Actiespieren

- Werkvorm 1

Werkvorm 7

OPENING

REFLECTIE

🕒 10-30 MIN

📋 EXTRA VOORBEREIDING

HIERMEE TRAIN JE DE:

🗣️ PRAATSPIER

BIJLAGE 7: Pictionary

Pictionary: democratie-editie

Doel van het spel

Op een speelse manier kennismaken met begrippen rond democratie en burgerschap. Studenten oefenen met samenwerken, creatief denken en snel betekenis geven aan abstracte woorden. Zo wordt democratie letterlijk zichtbaar op het bord.

Spelregels

Vorm teams van 3–5 studenten.

1. Kaartje pakken en tekenen

- Elk team krijgt een stapel kaartjes met woorden (makkelijk, gemiddeld of moeilijk).
- Eén speler uit het team komt naar voren en pakt een kaartje zonder dat de rest het ziet.
- De speler heeft 30 of 45 seconden om het woord te tekenen op een whiteboard of groot papier.

2. Regels voor de persoon die tekent

- Je mag niet praten,
- Geen letters of cijfers gebruiken, en niet naar het woord wijzen.

3. Het team dat moet raden wat het woord is

- Raad het team het woord op tijd? 1 punt.
- Daarna is het andere team aan de beurt.
- Team met de meeste punten wint.

Extra spelopties (voor variatie):

- Niveaukaartjes: Laat teams kiezen uit makkelijk (1 punt), gemiddeld (2 punten), moeilijk (3 punten).
- Teken estafette: twee tekenaars, maar zonder overleg.
- Speedrondes: teken zoveel woorden als je kunt in 2 minuten.

Extra werkvormen

Praatspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5
- Werkvorm 6
- Werkvorm 7
- Werkvorm 8

Samenwerkingspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2

Actiespieren

- Werkvorm 1

Werkvorm 8

OPENING

REFLECTIE

🕒 10-30 MIN

📋 EXTRA VOORBEREIDING

HIERMEE TRAIN JE DE:

🗣️ PRAATSPIER

BIJLAGE 8: 30 SECONDS

30 Seconds (Democratie & Burgerberaad Editie)

Doel van het spel

Zoveel mogelijk begrippen over democratie en burgerberaden laten raden door je team, binnen 30 seconden, zonder het woord zelf te zeggen.

Het spel helpt je om begrippen te leren, samen te werken, en spelenderwijs democratische taal te oefenen.

1. Vorm teams

- Maak teams van 3–5 studenten.
- Elk team heeft 1 bord, 1 stapel kaarten (met woorden) en 1 timer.

2. Om de beurt omschrijven

- Eén speler uit het team pakt een kaartje met 5 woorden.
- De timer wordt gezet op 30 seconden.
- De speler moet zoveel mogelijk woorden omschrijven, maar let op:
 - Je mag niet het woord zelf noemen.
 - Je mag geen vormen van het woord gebruiken (bijv. “democratisch” bij “democratie”).
 - Je mag geen rijmwoorden gebruiken die te makkelijk zijn.
 - Je mag niet wijzen, tekenen of geluiden maken.

3. Het team raadt

- De rest van het team probeert de woorden zo snel mogelijk te raden.
- Voor elk goed woord krijg je 1 punt.

4. Dan is het andere team aan de beurt

- Het volgende team doet precies hetzelfde met een nieuw kaartje.
- Ga zo door totdat iedereen aan de beurt is geweest.
- Het team met de meeste punten wint.

Tip:

- Laat teams na elke ronde kort één woord kiezen en samen uitleggen wat het betekent in hun eigen woorden en even klassikaal bespreken.
- Laat studenten zelf woorden bedenken voor op de kaartjes.

Extra werkvormen

Praatspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5
- Werkvorm 6
- Werkvorm 7
- Werkvorm 8

Samenwerkingspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2

Actiespieren

- Werkvorm 1

Samenwerkingsspieren

Werkvorm 1

OPENING

VERDIEPING

REFLECTIE

🕒 30-45 MIN

🗣️ EXTRA BEGELEIDING

HIERMEE TRAIN JE DE:

🗣️ PRAATSPIER

🤝 SAMENWERKINGSSPIER

👉 ACTIESPIER

Stemmen met je voeten (deep democracy)

Doel: verschillende perspectieven zichtbaar maken, begrip vergroten en ervaren waarom maatschappelijke en schoolproblemen vaak “veelkoppig” zijn.
Voor groepen van 10–30 studenten

1. Kies het veelkoppige probleem waar jullie over gaan praten en leg het probleem beeldend uit.

Kies één herkenbaar schoolprobleem (bijv. prestatiedruk, onveiligheid, regels die niet werken, weinig inspraak of iets actueels). Benoem kort: “We onderzoeken hoe verschillend mensen ditzelfde probleem beleven, we zijn niet meteen opzoek naar oplossingen.”

Plak 3–5 stellingen of posities in de ruimte, zoals:

- “Dit probleem raakt mij persoonlijk”
- “Ik zie dit vooral bij anderen”
- “Ik vind dit overdreven / geen groot probleem”
- “Ik weet niet goed wat ik ervan vind”

2. Stemmen met je voeten (10 minuten)

Studenten lopen naar de plek die het beste bij hen past.

Per groepje vraagt de docent kort:

- “Wat maakt dat jij hier staat?”
- “Wat zie jij dat anderen misschien niet zien?”

Afspraken:

- Eén persoon praat tegelijk (max. 20–30 seconden)
 - Anderen luisteren, reageren niet
 - De docent vat samen en stelt alleen verduidelijkende vragen
- Zo worden verschillende perspectieven zichtbaar zonder debat of oordeel.

3. Het probleem als veelkoppig vraagstuk (10 minuten)

Vraag klassikaal:

- “Welke verschillende kanten of ‘koppen’ heeft dit probleem?”
- “Wie spelen hier allemaal een rol?”
- “Waarom is dit niet met één simpele oplossing te fixen?”

Schrijf kernwoorden op het bord, zoals: belangen, gevoelens, regels, macht, tijd, geld, cultuur.

Laat studenten eventueel van plek wisselen als hun kijk is veranderd door wat ze hebben gehoord.

Toelichting voor de docent

Deze werkvorm laat studenten ervaren dat één probleem op veel manieren wordt beleefd. Door te bewegen, te luisteren en perspectieven naast elkaar te zetten, groeit het begrip zonder dat er meteen oplossingen worden afgedwongen. Zo oefenen studenten in kijken, luisteren en ruimte maken voor verschil — precies de vaardigheden die nodig zijn in een burger- of schoolberaad.

Extra werkvormen

Praatspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5
- Werkvorm 6
- Werkvorm 7
- Werkvorm 8

Samenwerkingspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2

Actiespieren

- Werkvorm 1

Werkvorm 2

OPENING

REFLECTIE

🕒 10 MIN

📋 EXTRA VOORBEREIDING

HIERMEE TRAIN JE DE:

🗣️ PRAATSPIER

🤝 SAMENWERKINGSSPIER

BIJLAGE 9:
AANHAAKZINNEN

Aanhaakzinnen

Stellingen over democratie en burgerberaad

Hoe werkt het: iedere student krijgt een deel van een zin (leukste is papieren strookjes die de student zelf kan pakken, zoals lootjes trekken). De student loopt door het lokaal om iemand op te zoeken waarmee de zin een logisch vervolg vormt. Is dat gelukt, dan schrijven ze de zin op een poster op en zoeken een nieuw begin of einde van een zin. Ieder maakt tenminste 3 logische zinnen die opgeschreven worden op de poster.

Dit werkt goed als opener en kan ook prima ingezet worden als reflectie.

Regieaanwijzing docent: laat de studenten wandelen door de klas. Doe een muziekje op tijdens het ‘matchen’ van de zinnen en laat hen de ‘matches’ opschrijven op de poster. Het gaat niet over ‘goed’ of ‘fout’, maar om actief nadenken en in gesprek gaan. Daarna nog een paar zinnen van de poster bespreken met de groep.

Extra werkvormen

Praatspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2
- Werkvorm 3
- Werkvorm 4
- Werkvorm 5
- Werkvorm 6
- Werkvorm 7
- Werkvorm 8

Samenwerkingspieren

- Werkvorm 1
- Werkvorm 2

Actiespieren

- Werkvorm 1

Actiespieren

Werkvorm 1

VERDIEPING

REFLECTIE

🕒 40 MIN

🗣️ EXTRA BEGELEIDING

HIERMEE TRAIN JE DE:

🗣️ PRAATSPIER

👉 ACTIESPIER

De ingesproken raad.

Eerst luisteren, pas later reageren

Nodig: telefoon (spraakmemo) + koptelefoons
Teams pagina inrichten. Tijd: ± 40 minuten.

1. De vraag stellen (5 min)

Iedere student stelt een persoonlijke vraag in de Teamsomgeving (klaargezet door docent)

→ Wat me bezig houdt.....

→ En wat ik me daarbij afvraag....

2. Leesronde (10 min)

Iedere student leest 4 vragen van anderen. De docent geeft je 3 namen en een vierde kies je zelf.

Bij elk van de vragen van je studiegenoten noteer je:

→ één zin of woord dat bij je blijft hangen

→ één vraag die bij je opkomt

→ één gevoel

3. Terugspreken (10 min)

Ga in een korte reactie van max. 30 sec in op één van de vragen (neem op via voice recorder of in teams)

→ wat doet deze vraag met jou? Wat roept het bij je op? (geen advies/geen oordeel)

4. Rewind (5 min)

Individueel: welke opmerkingen en voicemails heb jij gekregen? Welke inzichten heeft het lezen van de vragen en het geven én lezen/luisteren van antwoorden je gebracht?

5. Plenaire afronding (5 min)

Docent vraagt de groep na afloop:

→ Wat werkt in deze werkvorm voor jou?

→ Welke vaardigheden hebben we even geoefend?

→ Afsluiten met een kort rondje waarin je één woord zegt wat je associeert met de werkvorm.

Schoolberaad volgen en vieren

Een schoolberaad is geen besloten bijeenkomst, maar een gezamenlijke oefenplek voor democratie. Door het beraad zichtbaar te maken in de hele school geef je betekenis aan wat er gebeurt en vergroot je de betrokkenheid van iedereen. Van studenten en docenten tot teamleiders, ondersteunend personeel en schoonmaak: het schoolberaad leeft pas echt als iedereen ervan afweet en zich ermee verbonden voelt.

Laat het beraad geen mysterie achter gesloten deuren zijn, maar een moment dat je samen voorbereidt, volgt en viert. Door vooraf, tijdens en na afloop verbinding te maken met de hele schoolgemeenschap, benut je de opbrengsten optimaal en groeit het gevoel van eigenaarschap en trots.

Hier volgen suggesties en werkvormen om het schoolberaad in de school onder de aandacht te brengen en de opbrengsten te benutten.

Bekendheid en betrokkenheid: Schoolberaad in de school

Suggesties om nieuwsgierigheid te wekken

vooraf & tijdens het schoolberaad

voorafgaand aan het schoolberaad:

De Vraag van de Week

Hang één centrale vraag op meerdere plekken

Studenten mogen:

- reageren met post-its
- stemmen met stickers
- nieuwe subvragen toevoegen

voor deelnemers aan het schoolberaad:

Een 10!!

Van deelname aan het schoolberaad ook een viermoment maken: alle studenten die meedoen alvast een 10 geven. Dat spreekt vertrouwen uit, want ze gaan zich bekwamen in een onderwerp, in verschillende soorten gesprekken voeren, mening vormen, uiten, bijstellen, discussiëren, onderzoeken, creatief denken, ergens voor staan... te veel om op te noemen. Dat verdient een 10! (of een uitmuntend, alle studiepunten,...hoe het ook maar geregeld is.)

Werkvormsuggestie voor in de klas:

Interview 3 mensen op school

“Wat vind jij lastig aan dit onderwerp?”

“Wat zou je willen dat er verandert?”

Deel dit via:

- quotes op posters
- socials
- opening schoolberaad

Schoolberaad volgen en vieren

Suggesties om op de hoogte en betrokken te blijven

- Vooraf en tijdens
- Tijdens
- Na
- Werkvormen

Bekendheid en betrokkenheid: Schoolberaad in de school

Suggesties om op de hoogte en betrokken te blijven

tijdens het schoolberaad

Het Live Bord

Digitaal of fysiek

Geef updates over het schoolberaad:

- waar zijn we nu?
- welke vragen leven?
- wat is spannend?

Studenten beheren dit zelf.

De Vraagbus

Iedereen kan anoniem vragen insturen

Enkele vragen worden tijdens het beraad besproken of beantwoord in updates

Werkvormsuggestie:

Student-reporters

- maken foto's, korte video's, quotes
- geen inhoudelijk verslag, maar sfeer & proces opbrengst:
- stories
- posters
- korte flitsende aftermovie

Vieren van de uitkomsten

Vieren is geen extraatje. Het is:

- erkenning voor deelnemers
- zichtbaar maken dat het ertoe doet
- dat de school een democratische oefenplaats is
- een moment van gezamenlijk eigenaarschap

Applaus, complimenten, slingers en taart doen het áltijd goed! Wederkerigheid ook. Het is fijn als deelnemers aan het schoolberaad inhoudelijke reacties ontvangen van medewerkers en studenten. En andersom geldt dat ook: studenten en medewerkers die níet deelnemen aan het beraad willen zich ook gehoord, gezien en betrokken voelen.

Schoolberaad volgen en vieren

Suggesties om
op de hoogte
en betrokken
te blijven

- Vooraf en tijdens
- Tijdens
- Na
- Werkvormen

Bekendheid en betrokkenheid: Schoolberaad in de school

Werkvorm suggesties om de opbrengst van het schoolberaad te ‘vieren’

De Wandelende Tentoonstelling

Wat:

De aanbevelingen hangen als posters in het lokaal of gang.

Hoe:

Studenten lopen rond. Bij elke aanbeveling plakken ze een sticker of post-its.

- dit raakt mij
- hier heb ik een vraag bij
- dit verrast me

klassikaal even kort nabespreken en een foto maken van de studenten bij de posters en delen met deelnemers van het Schoolberaad.

De Zin die Blijft

Reflectie in één zin.

Zinnen om af te maken:

“Wat ik niet wist, maar nu wel...”

“Ik had niet verwacht dat...”

“Dit laat zien dat...”

Alle zinnen worden ritmisch uitgesproken en opgenomen op een voicerecorder en gedeeld met de schoolberaad organisatie.

Het Lofmoment

voor deelnemers aan het Schoolberaad

Wat:

Aandacht voor wat goed ging.

Hoe:

Elke student noemt:

- één compliment aan de deelnemers
- of één moment dat hem/haar bijbleef

de ‘kunstenaar in de hoek’ maakt met de input van elke student een spoken word

“Dit is wat jullie samen hebben neergezet.”

Schoolberaad volgen en vieren

Suggesties om op de hoogte en betrokken te blijven

- Vooraf en tijdens
- Tijdens
- Na
- Werkvormen

Bekendheid en betrokkenheid: Schoolberaad in de school

Vieren op schoolniveau (60–90 min)

Het Schoolberaad Festival

Onderdelen:

- korte opening (5 min)
- presentatie aanbevelingen (creatief, geen PowerPoint-marathon)
- interactieve stations (zie suggesties hieronder. Om het goed te laten werken zijn er minstens 3 stations nodig):
 - luisterstation (quotes van deelnemers)
 - bouw de toekomst (Lego / karton)
 - aanbevelingsgrabbelton (aanbevelingen en daar reactie op vragen)
 - blooper-filmpje stand
 - stickermaak-station (ludieke stickers voor de aanbevelingen)
 - voorkeurenstem (preferendum)
 - open microfoon (1 minuut per student) voor op de socials

De Overhandiging

De aanbevelingen feestelijk verpakken, bijvoorbeeld afgedrukt op een taart, in een gouden lijst of afdrukken op poetsdoekjes (niet lullen maar poetsen!)

De Democratie-muur

Wat:

interactieve en permanente plek op school artistiek laten vormgeven door studenten samen met een kunstenaar.

Inhoud:

de vraag van het schoolberaad, de aanbevelingen, wat ermee gebeurt -ook updates!

Zo blijft het zichtbaar en levend.

Achtergrond

- Factsheet
- Schoolberaad
- Burgerschaps-
onderwijs
- Praktische
begeleidings-
tips
- Praktische
begeleidings-
tips tijdens
gesprekken

Achtergrond

Factsheet - Burgerberaad en schoolberaad

Wat is een burgerberaad?

Een burgerberaad is een manier om samen beslissingen voor te bereiden over ingewikkelde maatschappelijke problemen. Een groep gelote inwoners gaat met elkaar in gesprek, leert over het onderwerp en doet aanbevelingen aan de overheid. Niet stemmen vóór of tegen, maar samen nadenken en afwegen.

Wanneer gebruik je een burgerberaad?

Een burgerberaad is geschikt bij:

- problemen zonder simpele oplossing
 - onderwerpen waar veel meningen over zijn
 - keuzes die veel mensen raken
 - situaties waarin vertrouwen of begrip ontbreekt
- Dit worden ook wel veelkoppige (wicked) problemen genoemd.

Belangrijke kenmerken van een burgerberaad

1. Loting – iedereen telt mee

- Deelnemers worden geloot
- Met een gewogen loting ontstaat een diverse groep
- Niet de hardste stem geldt, maar een eerlijke afspiegeling

2. Goede vraag

- Open en duidelijk
- Geen ja/nee-vraag
- Stuurt niet naar één oplossing
- Er staat echt iets op het spel

3. Gelijkwaardig gesprek

- Iedereen krijgt spreektijd
- Luisteren is belangrijker dan overtuigen
- Meningsverschil mag bestaan
- Begeleid door onafhankelijke gespreksleiders

4. Goede en eerlijke informatie

Meerdere perspectieven

Experts én ervaringsdeskundigen

Verschillende vormen (tekst, video, gesprek)

Ruimte om zelf vragen te stellen

5. Duidelijk mandaat

Van tevoren is duidelijk:

- wat de opdracht is
- wat er met de uitkomsten gebeurt
- wanneer er een besluit komt

Wat levert een burgerberaad op?

- Meer begrip tussen verschillende groepen
 - Betere en beter onderbouwde adviezen
 - Meer vertrouwen in besluitvorming
 - Inwoners voelen zich serieus genomen
- Onderzoek laat zien: gewone mensen kunnen complexe problemen aan.

Wat is het NIET?

- × Geen debat om gelijk te krijgen
- × Geen snelle oplossing
- × Geen inspraakavond
- × Geen enquête

Achtergrond

- Factsheet
- Schoolberaad
- Burgerschaps-
onderwijs
- Praktische
begeleidings-
tips
- Praktische
begeleidings-
tips tijdens
gesprekken

Schoolberaad: oefenen met democratie

Een schoolberaad is een schoolversie van een burgerberaad.

Geschikt voor onderwerpen zoals:

- stress en prestatiedruk
- schoolregels
- veiligheid en welzijn
- duurzaamheid op school
- roosters of toetsdruk

Studenten ervaren hoe democratie werkt, niet alleen hoe het heet.

Wat is een schoolberaad?

Een schoolberaad is de schoolvariant van een burgerberaad. Een gelote groep studenten (en soms medewerkers) gaat met elkaar in gesprek over een ingewikkeld schoolvraagstuk en doet aanbevelingen aan de schoolleiding. Samen onderzoeken en afwegen: het is democratie in de praktijk!

Uit eerdere schoolberaden blijkt:

- studenten nemen het serieus
- gesprekken worden inhoudelijker dan in gewone inspraak
- ook stille studenten doen mee
- aanbevelingen zijn vaak verrassend realistisch

Wanneer is een schoolberaad geschikt?

Een schoolberaad werkt goed bij veelkoppige schoolproblemen, zoals:

- stress en prestatiedruk
- schoolregels die wringen
- veiligheid en welzijn
- inclusie en gelijkwaardigheid
- duurzaamheid op school
- balans tussen regels en vertrouwen

Niet geschikt als de uitkomst al vaststaat en er echt wat wordt gedaan met de aanbevelingen.

2. Een goede, eerlijke vraag

Een schoolberaad start met één centrale vraag die voor studenten écht iets betekent.

Voorbeeld:

“Hoe kunnen we op school zorgen voor minder stress, zonder dat het niveau omlaag gaat?”

Verbinding met de hele school!

Een schoolberaad is geen geheim overleg. Het is belangrijk om de school tussendoor al op de hoogte te houden.

Wat levert een schoolberaad op?

Ervaringen uit mbo-pilots laten zien:

- meer begrip tussen studenten en schoolleiding
- beter doordachte adviezen
- studenten voelen zich gezien en gehoord
- docenten zien andere kanten van studenten

Didactische tips voor in de klas

- Begin met verkennen, niet oplossen
- Gebruik (inter-) actieve werkvormen
- Maak afspraken over veiligheid en respect
- Laat minderheidsstemmen expliciet horen
- Houd persoonlijke ervaringen vrijwillig

Waarom past dit bij (mbo-) studenten?

- Sluit aan bij leefwereld van studenten
- Oefent met luisteren, spreken, argumenteren, redeneren, analyseren
- Vergroot democratisch bewustzijn
- Geeft studenten echte zeggenschap

Meer weten?

Bureau Burgerberaad – uitleg & animatie
Eva Rovers – Nu is het aan ons

Achtergrond

- Factsheet
- Schoolberaad
- Burgerschaps-
onderwijs
- Praktische
begeleidings-
tips
- Praktische
begeleidings-
tips tijdens
gesprekken

Schoolberaad: oefenen met democratie

Kortom: Een schoolberaad is een oefenplek voor democratie, waarin mbo-studenten leren omgaan met verschil, complexiteit en gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Burgerberaad en schoolberaad binnen het burgerschaps- onderwijs

Democratie is een belangrijk onderdeel van onze samenleving. Het is geen vaststaand systeem, maar iets wat mensen samen vormgeven. Dat gebeurt elke dag opnieuw: in gesprekken, besluiten en samenwerkingen. Een burgerberaad of schoolberaad is daar een mooi voorbeeld van. Het laat zien dat iedereen invloed kan hebben op de omgeving waarin we leven en leren.

Onze cultuur - de manier waarop we met elkaar omgaan, denken en samenleven - vormt als het ware onze 'natuurlijke omgeving'. Die cultuur ontstaat door mensen zelf en verandert voortdurend. Studenten maken daar actief deel van uit. Met wie ze omgaan, waar ze leren en werken, en hoe ze meedoen in de samenleving, heeft grote invloed op hun identiteit en wereldbeeld. Daarom is het belangrijk dat studenten leren begrijpen hoe cultuur werkt en hoe zij daar zelf richting aan kunnen geven.

In een wereld waarin we steeds meer met verschillende culturen te maken hebben, is dat extra belangrijk. Ook in de klas zie je vaak grote verschillen in achtergrond, ervaringen en perspectieven. Burgerschapsonderwijs helpt studenten om overeenkomsten en verschillen te onderzoeken en om met respect naar elkaar te luisteren. Zo ontstaat begrip, zowel tussen individuen als binnen groepen.

Burgerschap draait om het ideaal van vrije en gelijke mensen die actief meedoen in de samenleving en in de democratische rechtsstaat. Het gaat over hoe inwoners met elkaar omgaan én over de relatie tussen burgers en overheid.

Burgerschapsonderwijs stimuleert studenten om maatschappelijke vraagstukken te herkennen, verschillende belangen te begrijpen en een eigen mening te vormen. Ze leren om standpunten te onderbouwen, samen te werken en actief bij te dragen. Daarbij gaat het niet alleen om meedoen, maar ook om kritisch nadenken

Achtergrond

- Factsheet
- Schoolberaad
- Burgerschaps-
onderwijs
- Praktische
begeleidings-
tips
- Praktische
begeleidings-
tips tijdens
gesprekken

Burgerberaad en schoolberaad binnen het burgerschaps- onderwijs

over hoe onze democratie werkt.

Een schoolberaad sluit hier perfect op aan: studenten ervaren in de praktijk hoe democratie werkt en hoe zij zelf invloed kunnen uitoefenen.

Praktische begeleidingstips

1. Begin bij je verwachting

Studenten presteren vaak naar wat jij van ze verwacht.

Sta vooraf stil bij wat je wilt zien, horen en voelen

Bijvoorbeeld:

→ “Ik wil ze actief bezig zien en horen overleggen.”

→ “Ik wil merken dat ze het onbekende durven aangaan.”

→ “Ik wil nieuwsgierigheid zien naar elkaar.”

Hoe scherper jouw beeld, hoe makkelijker je daarop stuurt in de les.

2. Richt de ruimte slim in

De omgeving bepaalt gedrag.

→ Vermijd een busopstelling bij actieve werkvormen

→ Kies voor groepjes, kring of sta-tafels

→ Zorg dat materialen zichtbaar en bereikbaar zijn

Een activerende opstelling nodigt uit tot samenwerken en bewegen.

3. Geef strak en helder instructie (maar hou het leuk)

Een duidelijke opdracht geeft houvast én vrijheid.

→ Zeg wat het doel is

→ Geef een duidelijke tijdsduur

→ Maak duidelijk wat het eindresultaat moet zijn

→ Leg uit wat jij als docent wel en niet doet tijdens het werken

Voorbeeldinstructie:

“Over 35 minuten openen we de tentoonstelling. Drie van jullie geven straks een presentatie – wie dat zijn horen jullie pas op het einde. De presentatie moet maximaal 2 minuten zijn en één standpunt duidelijk uitleggen. Jullie helpen elkaar. Hier liggen de materialen en info. Jullie hebben nu 5 minuten om vragen te stellen, daarna ben ik 30 minuten niet beschikbaar. Succes!”

Straal uit dat je verwacht dat ze het goed gaan doen: dat werkt echt.

Achtergrond

- Factsheet
- Schoolberaad
- Burgerschaps-
onderwijs
- Praktische
begeleidings-
tips
- Praktische
begeleidings-
tips tijdens
gesprekken

Praktische begeleidingstips

4. Geef ruimte en bemoei je even niet mee

- Laat studenten eerst zelf oplossingen zoeken en elkaar helpen
- verwijst naar de materialen en informatiebronnen die aanwezig zijn
- Observeer en noteer wat je ziet gebeuren bij je studenten

Zo train je zelfstandigheid én krijg jij tijd om gerichte feedback te geven.

5. Maak het spannend

Leren wordt leuker als het ergens over gaat.

- Zet tijdsdruk in
- Laat ze presenteren
- Maak de opbrengst zichtbaar (tentoonstelling, debat, pitch)
- Laat iemand “van buiten” meekijken
- Gebruik het resultaat echt (bijv. in het schoolberaad)

6. Verbind met hun eigen leven

- Vraag: “Waar zie je dit terug op je stage?”
 - “Wanneer moest jij laatst iemand overtuigen?”
 - “Waar botsen meningen bij jou thuis of op werk?”
- Zo wordt burgerschap herkenbaar en relevant.

7. Geef feedback die helpt leren

- Benoem gedrag: “Ik zag jullie goed luisteren en doorvragen.”
- Maak ontwikkeling zichtbaar met een formulier
- Stimuleer reflectie: “Wat ging goed? Wat zou je anders doen?”

En onthoud: fouten maken hoort bij leren. Gaat alles meteen perfect? Dan was de opdracht te makkelijk.

Kortom:

Zorg voor duidelijke kaders, geef ruimte, maak het spannend en vertrouw op je studenten.

Praktische begeleidingstips voor docenten tijdens gesprekken en gespreksvormen

Gesprekken kunnen veel losmaken. Studenten brengen hun eigen meningen, waarden en emoties mee. Dat is waardevol, maar vraagt ook om duidelijke begeleiding om het veilig en constructief te houden.

1. Begin met duidelijke spelregels

Maak vooraf samen afspraken over hoe jullie met elkaar in gesprek gaan.

- Spreek deze regels hardop af en hang ze eventueel zichtbaar op
- Verwijs er tijdens het gesprek actief naar

Voorbeeldafspraken:

- *Niemand heeft hier de waarheid in pacht*
- *We luisteren om te begrijpen, niet om te winnen*
- *We oefenen onze democratische spieren en helpen elkaar daarbij*
- *We gaan respectvol met elkaar om, ook als we het oneens zijn*

Zo creëer je een veilige basis voor open gesprekken.

2. begrenst het gesprek

Gesprekken verlopen beter met heldere grenzen.

- Geef aan:
 - waar het gesprek over gaat (en waar niet)
 - hoe lang het duurt
 - wie wanneer spreekt
 - hoe er gereageerd wordt

Voorbeeld:

“We praten hier 10 minuten over. Iedereen krijgt maximaal één minuut om te reageren. We reageren op ideeën, niet op personen.”

Achtergrond

- Factsheet
- Schoolberaad
- Burgerschaps-
onderwijs
- Praktische
begeleidings-
tips
- Praktische
begeleidings-
tips tijdens
gesprekken

Praktische begeleidingstips voor docenten tijdens gesprekken en gespreksvormen

3. Blijf rustig en stuur bij waar nodig

Emoties mogen er zijn, maar jij bewaakt de veiligheid.

- Grijp rustig in bij spanningen
- Breng het gesprek terug naar de afspraken
- Herformuleer uitspraken als dat helpt

Bijvoorbeeld:

“Dit onderwerp raakt je duidelijk, en dat mag. Laten we het gesprek nu weer terugbrengen naar de opdracht. Als je behoefte hebt om er later verder over te praten, ben je welkom.”

4. Geef procesfeedback (niet alleen inhoud)

Laat studenten zien welk gedrag helpt bij goede gesprekken.

- Benoem wat goed gaat en betrek dat op de democratische spieren

Voorbeeld:

“Ik zag dat jij eerst samenvatte wat de ander zei voordat je reageerde. Dat helpt enorm in een gesprek.”

5. Stel reflectieve vragen

Help studenten nadenken over hun eigen rol.

- Stel vragen als:
 - “Wat ging er goed in jullie gesprek?”
 - “Wat maakte het lastig?”
 - “Wat zouden jullie volgende keer anders doen?”
 - “Welke drie dingen deden jullie al heel sterk?”

6. Wees alert op emoties en nazorg

Soms raakt een gesprek persoonlijke thema's.

- Merk je dat iemand vastloopt of emotioneel wordt?
 - Nodig uit voor een gesprek na de les en verwijst eventueel door naar coach of studentenservices.

7. Houd tempo en structuur

Zorg dat je de regie over het gesprek houdt

- Zorg voor afwisseling
 - Vat tussendoor samen
 - Rond gesprekken duidelijk af
- Een strakke structuur geeft rust en voorkomt dat gesprekken verzanden.

Kortom:

Duidelijke kaders, actief begeleiden en veel aandacht voor proces.

Bijlagen

Werkbladen

[BIJLAGE 1: KIJKVRAGEN](#)[BIJLAGE 2: PLACEMAT](#)[BIJLAGE 3: SPEECH](#)[BIJLAGE 4: RECLAME-SPOT](#)[BIJLAGE 5: DE 9 REGELS](#)[BIJLAGE 6: AFMAAKZINNEN](#)[BIJLAGE 7: Pictionary](#)[BIJLAGE 8: 30 SECONDS](#)[BIJLAGE 9: AANHAAKZINNEN](#)

Evaluatieformulieren

[BIJLAGE 10: FEEDBACKFORMULIER](#)[BIJLAGE 11: FEEDBACKFORMULIER](#)[BIJLAGE 12: FEEDBACKFORMULIER](#)

Video's

Bronnen

Colofon

Auteur

Sanne van der Hulst | Onderwijs 124

Redactie

Jettie Lensen

Vormgeving

Studio Heen en Weer

En dank aan Pieter Baay voor het
kritisch meedenken

ONDERWIJS124

BUREAU
BURGER
BERAAD

